

Načela stranačke autonomije u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži s posebnim naglaskom na izbor prava mjerodavnog za bit spora

Durn, Tibor

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of
Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:154606>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-22**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

Pravni fakultet u Zagrebu
Međunarodno privatno pravo

Tibor Durn

**Načelo stranačke autonomije u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži s posebnim
naglaskom na izbor prava mjerodavnog za bit spora**

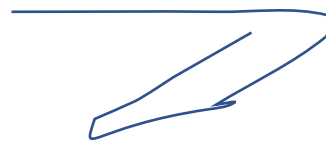
Diplomski rad

Mentor diplomskog rada: Doc. dr. sc. Tena Hoško

Zagreb, 2022.

Izjava o izvornosti

Ja, Tibor Durn pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

A handwritten signature in blue ink, consisting of a stylized, cursive script. The signature is positioned above a horizontal line that serves as a baseline for the text.

Sažetak

Ovaj diplomski rad obrađuje pitanje načela stranačke autonomije u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Cilj je rada ukratko objasniti pojam arbitraže, njene izvore, prednosti i nedostatke, a poseban fokus staviti na načelo autonomije u pojedinim fazama arbitraže. Najveći dio rada bit će posvećen izboru prava mjerodavnog za bit spora od strane stranaka. Kroz odredbe nacionalnih propisa (Zakon o arbitraži), institucionalnih pravila (UNCITRAL Arbitražna pravila, Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore) i konvencija (Newyorška Konvencija) prikazat će se kako funkcionira načelo stranačke autonomije te koja prava i načine stranke mogu odrediti kao mjerodavne za bit spora. Zaključno će se objasniti i kako zaštita javnog poretka, vrijeme izbora, i pravila neposredne primjene utječu na valjanost izbora mjerodavnog prava za bit spora.

Ključne riječi: međunarodna trgovačka arbitraža, načelo stranačke autonomije, arbitrabilnost, Zakon o arbitraži, UNCITRAL, mjerodavno pravo, arbitražni postupak

Abstract

This thesis deals with the issue of the principle of party autonomy in international commercial arbitration. The aim of this thesis is to briefly introduce the concept of arbitration, its sources, advantages and disadvantages, and to put a special focus on the principle of autonomy in certain stages of arbitration. The major part of the thesis will be devoted to the choice of law, applicable to the substance of the dispute, made by the parties. It will be explained, through the provisions of national laws (Croatian Arbitration Act), institutional rules (UNCITRAL Arbitration Rules, International Chamber of Commerce Arbitration Rules) and conventions (New York Convention), how the principle of party autonomy works and which law and methods can parties determine as applicable to the substance of the dispute. In the end, it will be explained how the protection of public policy, time when the choice can be made, and overriding mandatory provisions affect the validity of the choice of law applicable to the substance of the dispute.

Keywords: international commercial arbitration, principle of party autonomy, arbitrability, Croatian Arbitration Act, UNCITRAL, applicable law, arbitration proceedings

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. ARBITRAŽA	2
2.1. Prednosti i nedostaci arbitraže	3
2.2. Vrste arbitraže.....	4
2.3. Izvori pravnih pravila u arbitraži	5
3. NAČELO AUTONOMIJE	6
4. MJERODAVNO PRAVO	7
4.1. Mjerodavno pravo za arbitrabilnost	7
4.2. Mjerodavno pravo za materijalnu valjanost arbitražnog sporazuma.....	9
4.3. Pravo mjerodavno za arbitražni postupak	11
5. PRAVO MJERODAVNO ZA BIT SPORA.....	12
5.1. Pravo mjerodavno za bit spora u nacionalnim propisima i pravilima arbitražnih institucija 13	
5.2. Način izbora mjerodavnog prava za bit spora	14
5.3. Izbor pravnih pravila kao mjerodavnog prava (Lex mercatoria).....	16
5.4. Rješavanje spora primjenom načela „ex aequo et bono“	17
6. OGRANIČENJA PRILIKOM IZBORA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA	18
6.1. Vremensko ograničenje	18
6.2. Javni poredak	20
6.3. Koneksitet	21
6.4. Pravila neposredne primjene	22
7. ZAKLJUČAK	22
8. LITERATURA	24
9. CITIRANI PROPISI.....	25

1. UVOD

Globalizacija i proširenje kruga članica Europske unije dovelo je do znatnog olakšanja sklapanja pravnih poslova između trgovaca različitih država. Kontinuirana poslovna suradnja osigurava se, između ostalog, i mogućnošću podvrgavanja sporova arbitraži kao sredstvu mirnog rješavanja sukoba između stranaka. Arbitraža predstavlja način rješavanja sporova u kojem treća nepristrana osoba od povjerenja stranaka, arbitar, ima ovlast odlučiti o sporu svojom odlukom koja stranke obvezuje na isti način kao i sudska presuda.¹ Glavno načelo na kojem arbitraža počiva je načelo stranačke autonomije koje je zastupljeno u gotovo svakoj fazi arbitražnog postupka. Načelo stranačke autonomije je i glavni razlog zašto se stranke odlučuju na podvrgavanje spora arbitraži. Ono im omogućava da samostalno uređuju postupak i pravo prema kojemu će se postupak voditi odnosno arbitražna odluka donositi. Neovisno o tome radi li se o pravu koje se primjenjuje na arbitražni sporazum, pravu koje se primjenjuje na arbitražni postupak ili pravu prema kojemu arbitri donose arbitražnu odluku, to pravo nazivamo mjerodavnim pravom. . Pitanje mjerodavnog prava može se postaviti u svakom djelu arbitraže te predstavlja komplicirano pitanje kad se uzme u obzir da je riječ o strankama iz različitih država odnosno da je riječ o arbitraži s međunarodnim elementom. Znatno se olakšava svaki dio arbitraže ako stranke, koristeći se načelom stranačke autonomije, samostalno odabiru mjerodavno pravo onda kad je to moguće.

U ovom radu prvo će se ukratko objasniti neki osnovni pojmovi koji se tiču arbitraže, vrsta arbitraže te njenih prednosti i nedostataka. Fokus u nastavku radu bit će na pitanju načela stranačke autonomije i mjerodavnog prava koji će se objašnjavati u kontekstu različitih faza i aspekata arbitraže. Objasnit će se u kojim je to situacijama uopće moguće da stranke samostalno odabiru mjerodavno pravo te koje su alternative za odabir istog.

U drugom djelu rada isključivi fokus će biti na načelu stranačke autonomije prilikom izbora prava mjerodavnog za bit spora. Nastojat će se objasniti način na koji stranke mogu iskoristavati navedenu ovlast te eventualna ograničenja koja postoje prilikom izbora mjerodavnog prava.

¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, Hrvatsko arbitražno pravo, Komentar Zakona o arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava, Zagreb, 2007., str. 23.

2. ARBITRAŽA

Arbitraža ili privatno suđenje sredstvo je za mirno rješavanje sporova. Predstavlja samo jedno od više sredstava mirnog rješavanja sporova.. Razne su moguće definicije pojma arbitraže, a razlog tomu je činjenica da se arbitraža može razlikovati ovisno o tome je li riječ o domaćoj ili međunarodnoj arbitraži, a definicija se može nadograđivati i ovisno o tome radi li se o trgovačkoj arbitraži. Arbitraža je u RH zakonski uređena Zakonom o arbitraži (dalje u tekstu: ZA) prema kojemu se pojam arbitraže definira kao „suđenje pred arbitražnim sudom bez obzira organizira li ga ili njegovo djelovanje osigurava arbitražna ustanova ili ne“.² Riječ je o izvansudskom načinu rješavanja sporova, a to znači da se na kraju samog postupka ne donosi presuda nego arbitražni pravorijek. Ipak, snaga arbitražnog pravorijeka mogla bi se izjednačiti sa sudskom presudom zato što on obvezuje stranke arbitražnog postupka, a to je vidljivo iz sljedeće odredbe: „Pravorijek arbitražnog suda ima prema strankama snagu pravomoćne sudske presude, osim ako su se stranke izričito sporazumjele da se pravorijek može pobijati pred arbitražnim sudom višeg stupnja.“³ Iz navedenoga se vidi dvojna priroda arbitraže do koje dolazi isključivo posljedicom sklapanja ugovora između stranaka, tj. dobrovoljnim podvrgavanjem spora postupku arbitraže s ciljem da se taj spor mirno riješi, ali istovremeno sa stvaranjem obveze za stranke da poštuju sadržaj arbitražnog pravorijeka.⁴ Navedeno vrijedi za arbitražu uopće, a kako je tema ovog rada vezana specifično za međunarodnu trgovačku arbitražu, bitno je objasniti koji kriteriji će biti presudni da bi se neka arbitraža mogla smatrati međunarodnom odnosno trgovačkom. Kriteriji prebivališta odnosno sjedišta stranaka najčešće će biti ključni za određivanje spora s međunarodnom obilježjem⁵, a tako je predviđeno i u ZA: „spor u kojem je barem jedna od stranaka fizička osoba s prebivalištem ili uobičajenim boravištem u inozemstvu odnosno pravna osoba koja je osnovana po stranom pravu“.⁶ S druge strane, za to hoće li neka arbitraža biti trgovačka presudit će propisi države u kojoj se arbitraža provodi, ali i propisi države u kojoj se traži priznanje arbitražnog pravorijeka.⁷

² Zakon o arbitraži (pročišćeni tekst, Narodne novine, 88/01), članak 2. stavak 1.

³ Ibid. članak 31.

⁴ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, loc. cit.

⁵ Poturičić, Marina, Pravo mjerodavno za bit spora u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, *Pravnik (Zagreb)*. - 38 (2004), 1(78) ; str. 68.

⁶ članak 2. stavak 7. ZA

⁷ Poturičić, Marina, loc. cit.

2.1. Prednosti i nedostaci arbitraže

Međunarodna trgovina seže još u daleku prošlost, ali se ista, kao posljedica globalizacije, iznimno povećala i proširila te dovela do činjenice da je sklapanje i izvršavanje ugovora između stranaka s prebivalištem odnosno sjedištem u različitim državama, postao svakodnevni predmet poslovanja većine stranaka koje sudjeluju u međunarodnom prometu. Posljedica toga je i povećanje broja sporova s međunarodnim obilježjem.⁸

Prednosti arbitraže najviše se vide upravo kod međunarodnih trgovačkih sporova.⁹ Glavna je prednost međunarodne trgovačke arbitraže u tome što stranke, koje ugovore arbitražu za slučaj nastanka spora, u najvećem broju slučajeva točno znaju što očekivati od arbitražnog postupka s obzirom na to da o njihovoj dispoziciji ovisi koja će se pravila primjenjivati na arbitražni postupak i koje pravo će biti mjerodavno za bit spora. Stranke tako nemaju velikih nepoznanica koje bi zasigurno imale kad bi se njihov spor rješavao sudskim putem u jednoj od država u kojoj jedna od stranaka ima svoje prebivalište odnosno sjedište.¹⁰

Sudsko rješavanje spora kod jedne od stranaka spora moglo bi se protumačiti i kao svojevrsna nepravda i otežani položaj za drugu stranku u sporu. Razlog tomu ne mora biti loše pravosuđe ili loši propisi te države nego prosta činjenica nepoznavanja lokalnih propisa i procesa druge države u kojoj se spor sudski rješava. Zbog toga stranke pribjegavaju arbitraži već prilikom sklapanja pravnog posla kako bi u slučaju eventualnog nastanka spora imale jednak ili barem usporediv položaj.¹¹

Nedostaci arbitraže mogu se javiti u vidu možebitno visokih honorara koji trebaju pripasti arbitrima.¹² Također, u slučaju da se stranke sporazume i odrede da se o arbitražnom sporu odlučuje temeljem pravičnosti, postoji opasnost subjektivne samovolje arbitara koja dovodi do ulijevanja nesigurnosti i nepredvidivosti rezultata arbitraže.¹³ Osim toga, uvijek postoji opasnost da nezadovoljna stranka pred državnim sudom pokrene postupak poništenja arbitražnog pravorijeka.¹⁴

⁸ Carlquist, Helena, *Party Autonomy and the Choice of Substantive Law in International Commercial Arbitration*, Master Thesis, 2006., str. 6.

⁹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit. (bilj. 1), str. 24.

¹⁰ Ibid. str. 23.

¹¹ Ibid. str. 24.

¹² Ibid.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

2.2. Vrste arbitraže

Vrste arbitraže razlikuje se zavisno o tome jesu li stranke iz istih ili različitih država pa prema tome može biti riječ o domaćoj ili međunarodnoj arbitraži.¹⁵ Nadalje, o kojoj je vrsti arbitraže će se raditi može usmjeriti i predmet spora svake pojedine arbitraže pa tako ona može biti trgovačka, investicijska, itd. U ovom će djelu biti objašnjenje vrste arbitraže prema arbitražnom postupku, a to su ad hoc i institucionalna arbitraža.¹⁶

O kojoj vrsti arbitraže će u svakom pojedinom slučaju biti riječ ovisit će u potpunosti o volji stranaka, tj. o stranačkoj autonomiji. Upravo su stranke te koje odlučuju hoće li svoj spor podvrgnuti arbitraži za koju će morati samostalno uređivati arbitražna pravila, postupak te arbitra ili više njih (ad hoc) ili će se odlučiti da spor podvrgnu unaprijed uređenim arbitražnim pravilima od strane neke institucionalne arbitražne organizacije čije su sudovanje stranke unaprijed odredile.¹⁷

Za pojam ad hoc arbitraže najjednostavnije je koristiti negativnu definiciju koja određuje da se ad hoc arbitražom smatra svaka ona koja nije institucionalna. Takvom negativnom definicijom se pokušava ukazati na činjenicu da se arbitraža provodi bez ikakvog uključivanja i nadzora od strane bilo koje institucije odnosno bez podvrgavanja rješavanja spora bilo kakvim unaprijed određenim pravilima. Do takve vrste arbitraže najčešće će doći kao posljedica šutnje stranaka i ne iskazivanja bilo kakve želje za određenim arbitražnim modelom.¹⁸ Pozitivna definicija ove vrste arbitraže rijetko se koristi, a kao primjer se može dati dio definicije iz Europske konvencije o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži iz 1961.¹⁹, u kojoj se navodi da je ad hoc arbitraža ona vođena od strane arbitara imenovanih za određene slučajeve.²⁰

S druge strane, institucionalna arbitraža je ona vrsta arbitraže koja je vođena od strane specijalnih arbitražnih institucija prema vlastitim arbitražnim pravilima koja detaljno uređuju arbitražni postupak. U nastavku rada će se detaljnije spominjati pojedine odredbe takvih

¹⁵ članak 2. stavak 2. i 7. ZA

¹⁶ Poturičić, Marina, loc. cit

¹⁷ Sajko, Krešimir, Međunarodno privatno pravo, 5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2009.

¹⁸ Schroeter, Ulrich G., "Ad Hoc or Institutional Arbitration - A Clear-Cut Distinction? A Closer Look at Borderline Cases," LawArXiv bmeur, Center for Open Science, 2017. str. 146.

¹⁹ Redakcijski pročišćeni tekst. Konvencija je objavljena u Sl.l. SFRJ, MU, br. 12/1963. Notifikacijom o sukcesiji Hrvatska je postala strankom Konvencije 8. listopada 1991. (Nn, MU, br. 4/1994)

²⁰ Europska konvencija o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži od 21. lipnja 1961., dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/europskakonvencijaiz1961365772707f317775c765b4311b47.pdf>, (pristupljeno: 25.9.2022.), članak 1. stavak 2.

institucionalnih pravila, a sve za potrebe ukazivanja na široko prihvaćeno načelo autonomije stranaka.

2.3. Izvori pravnih pravila u arbitraži

U međunarodnom smislu, arbitražno pravo se neće sastojati samo od nacionalnih propisa koji uređuju arbitražu nego će njega činiti i razna institucionalna pravila država i međunarodnih organizacija, kao i razne međunarodne konvencije. Glavna načela, principi i pravila sadržana u svim navedenim izvorima sve se više ujednačavaju na svjetskoj razini. Unatoč tomu što postoje i brojne razlike i odstupanja, može se reći da se arbitražno pravo nalazi u dugotrajnom procesu harmonizacije koji se javlja kao posljedica globalizacije i svakodnevnog poslovnog povezivanja stranaka na međunarodnoj razini.²¹

Osnovni standardi provođenja arbitražnog postupka stvoreni su djelovanjem Komisije UN-a za međunarodno trgovačko pravo (UNCITRAL) te su isti prihvaćeni u pravnim sustavima velikog broja zemalja.²² Tako su, npr. Arbitražna pravila UNCITRAL-a iz 1976 služila, zajedno s Arbitražnim pravilima Međunarodne trgovačke komore, kao baza za izradu Pravilnika o rješavanju sporova s međunarodnim elementom pred Stalnim izabranim sudištem pri HGK (Zagrebačka pravila).²³ Sva navedena pravila imaju istu ulogu, a to je da temeljito uređuju arbitražni postupak do kojeg dolazi na temelju dogovora stranaka, a kao rezultat spornog odnosa koji proizlazi iz njihove poslovne veze kao trgovaca.

Uz institucionalna pravila postoje i razne međunarodne konvencije koje uređuju arbitražu poput Konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka, poznatije kao Newyorška konvencija.²⁴ Uz navedene postoje i razne druge konvencije, nacionalni propisi i institucionalna pravila koja će se spominjati u nastavku rada ovisno o potrebi.

Već je u ovom stadiju važno naglasiti da je najveći dio arbitražnog procesa prepušten volji stranaka, tj. stranačkoj autonomiji. Takvo općeprihvaćeno načelo je i logično s obzirom na to da je i odluka podvrgavanja spora između stranaka prepuštena volji samih stranaka. Kad bi autonomija stranaka prestala u trenutku kada one odrede da će neki spor podvrgnuti arbitraži onda bi arbitraža gotovo u potpunosti bila izjednačena sa sudskim postupkom koji je strogo

²¹ Triva, Siniša; Uzelac, Alan, op. cit. (bilj. 1), str. 25.

²² Ibid. str. 30.

²³ Ibid.

²⁴ Ibid. str. 20.

određen zakonom i rijetke su situacije u kojima će strankama biti dopušteno utjecati na pravila postupka ili birati pravo prema kojemu će sud donositi odluku.

Kad govorimo o arbitraži, nije dovoljno gledati samo arbitražni postupak već je potrebno uzeti u obzir i sve ono što prethodi i slijedi arbitražnom postupku, tj. arbitrabilnost, sklapanje ugovora o arbitraži, priznanje arbitražnog pravorijeka u državi u kojoj se traži priznanje. Svaki od navedenih aspekata mora biti uređen određenim pravilima, a kada je riječ o međunarodnoj trgovačkoj arbitraži javljaju se pitanja koje će pravo ili pravila biti mjerodavno za arbitražni sporazum, za arbitražu i arbitražni postupak, za sposobnost stranaka da sklope arbitražni sporazum, koje će pravo biti mjerodavno za bit spora, te jedno ili više prava mjerodavnih za priznanje i ovrhu arbitražnog pravorijek.²⁵ Pitanje je u kojoj mjeri stranke mogu samostalno odlučivati koja će prava ili pravila biti mjerodavna za navedene aspekte arbitraže. O stranačkoj autonomiji i njenom opsegu bit će više riječi u nastavku ovog rada.

3. NAČELO AUTONOMIJE

Načelo autonomije u općenitom smislu počelo se razvijati još u 19. stoljeću.²⁶ Iako zastupljeno u raznim granama prava, svoj najširi opseg ostvaruje upravo kod pitanja međunarodne trgovačke arbitraže. Uzimajući u obzir činjenicu da do podvrgavanja spora arbitraži može doći isključivo voljom stranaka logično je i da cijeli arbitražni postupak bude podložen zajedničkom dogovoru stranaka. U međunarodnoj trgovačkoj arbitraži stranke su slobodne odrediti, ne samo pravo, nego i samostalno urediti sadržaj arbitražnog postupka. To se prvenstveno odnosi na slobodu izbora arbitražnih pravila koja će se primjenjivati na arbitražni postupak, kao i na slobodu izbora prava koje će biti mjerodavno za bit spora.²⁷ Potrebno je naglasiti da načelo autonomije nije samo neko pravo stranaka koje lebdi u zraku i nije uređeno određenim pravnim normama. Radi se o jednom od temeljnih principa kolizijskih pravila uopće te je gotovo u svim nacionalnim propisima i institucionalnim pravilima, koji uređuju arbitražu propisano, kao primarni način za određivanje prava mjerodavnog za bit spora te prava mjerodavnog za ostale aspekte arbitraže. Radi se o načelu *lex autonomiae* koje je općepriznato i prihvaćeno te

²⁵ Poturičić, Marina, op. cit. (bilj. 5), str. 69.

²⁶ Fagbemi, Sunday, A., The doctrine of party autonomy in international commercial arbitration: myth or reality?, *Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 2015. str. 227.

²⁷ Ibid. str. 227. – 228.

predstavlja opći princip prava.²⁸ Samo ako stranke propuste iskoristiti mogućnost da same izaberu pravo, mjerodavno pravo će izabrati arbitri te će se pri tome voditi drugim kolizijskim pravilima. Upravo to je svrha postojanja kolizijskih pravila koja su ključna u situacijama u kojima postoji mogućnost primjene više različitih mjerodavnih prava.²⁹ U arbitraži to dodatno dolazi do izražaja s obzirom na to da u različitim aspektima jedne arbitraže može doći i do primjene različitih mjerodavnih prava.³⁰

4. MJERODAVNO PRAVO

Kao što je već ranije spomenuto, kad govorimo o arbitraži postoje različiti aspekti arbitraže. Tako, da bi arbitraža uopće bila moguća, potrebno je da je zadovoljen kriterij arbitrabilnosti, tj. mora se raditi o predmetu spora koji je podoban za rješavanje arbitražom.³¹ S obzirom na to da se radi o strankama iz različitih država, već se tu postavlja pitanje koje će pravo biti mjerodavno za arbitrabilnost. Nadalje, neizostavni aspekt arbitraže je i arbitražni sporazum kao poseban ugovor ili kao klauzula koja je sastavni dio nekog drugog glavnog ugovora. Također se postavlja pitanje koje će pravo biti mjerodavno za valjanost arbitražnog sporazuma. Zatim, u samom postupku arbitraže bitno je odrediti koje pravo ili pravila će se primjenjivati na arbitražni proces.

O navedenoj problematici će se, u kratkim crtama raspraviti u nastavku ovog odjeljka dok će se povećana pozornost posvetiti pravu mjerodavnom za bit spora u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži u odjeljcima koji će slijediti.

4.1. Mjerodavno pravo za arbitrabilnost

Arbitrabilnost je pojam koji određuje koje vrste sporova je moguće rješavati arbitražom.³² Pojam arbitrabilnosti izuzetno je važan zbog činjenice da će arbitražna odluka u konačnici imati snagu pravomoćne sudske presude što znači da će biti obvezatna za stranke koje su inicirale

²⁸ Pokachalova, A., G., Lex voluntatis as a fundamental principle for control of securing obligations, Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 128., 2016., str. 93.

²⁹ Petrović, Milena, Međunarodna trgovačka arbitraža i međunarodno privatno pravo, Revija Kopaoničke škole prirodnog prava, vol. 1, br.1, 2019., str. 170.

³⁰ Ibid.

³¹ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 174.

³² Ibid.

njeno donošenje, ali i da će spor koji je dobrovoljno podvrgnut privatnom obliku suđenja proizvoditi javnopravne posljedice.³³ Posebno u arbitražama s međunarodnim elementom, u interesu je država da pojedine vrste sporove, koje smatraju izuzetno bitnima i vezanima za tu državu, isključe od mogućnosti podvrgavanja arbitraži. U većini pravnih poredaka generalnom se klauzulom određuje koje sporove stranke mogu podvrgnuti arbitraži.³⁴ U tim slučajevima govorimo o objektivnoj arbitrabilnosti (*ratione materiae*).³⁵ Suprotno tome, ograničenja objektivne arbitrabilnosti najčešće proizlaze iz isključive nadležnosti suda (*ratione iurisdictionis*).³⁶ S tim je usko povezana i arbitrabilnost *ratione territorii*, tj mogućnost iznošenja spora pred strane arbitražne sudove.³⁷ Navedena kategorija je bitna zato što je riječ, ne samo o isključenju nadležnosti sudova za rješavanje određenog sukoba nego i rješavanje spora izvan teritorija države za koju je spor možebitno vezan. ZA-om je stoga postavljeno sljedeće ograničenje: “U sporovima s međunarodnim obilježjem stranke mogu ugovoriti i arbitražu čije je mjesto izvan područja Republike Hrvatske, osim ako je posebnim zakonom propisano da takav spor može rješavati samo sud u Republici Hrvatskoj.”³⁸ Vidimo da se zakonodavac nije odlučio za rješenje “isključiva nadležnost” nego se poziva na posebne propise prema kojima su određene vrste sporova smatraju prevažnima da bi se oni rješavali arbitražom i to izvan teritorija RH.³⁹ Krug vrsta sporova koji su nearbitrabilni u današnjici se sve više smanjuje čime se uvelike potiče i domaća i međunarodna poslovna suradnja na način da se omogućava strankama takvih odnosa da sporove rješavaju mirnim putem, tj, arbitražom.

Pitanje mjerodavnog prava za arbitrabilnost može se postaviti u različitim fazama arbitraže. Za ovo pitanje ne postoji potpuna ujednačenost na međunarodnoj razini zato što za pitanje mjerodavnog prava uistinu postoje široke mogućnosti u vidu kolizijskih pravila. Ipak, prevladavajuće je rješenje da će pravo mjerodavno za arbitrabilnost biti, primarno, pravo one države čijim su zakonima stranke podvrgle svoj arbitražni sporazum. U praksi su, međutim, vrlo rijetke situacije u kojima stranke podvrgavaju arbitražni sporazum posebnom mjerodavnom pravu pa se u tim slučajevima koristi tzv. *lex arbitri*, tj. zakon zemlje u kojoj bi se arbitražna odluka trebala donijeti.⁴⁰ Tako će u praksi *lex arbitri* biti glavno rješenje za

³³ *Ibid.*

³⁴ *Ibid.* str. 178.

³⁵ *Ibid.* str. 174.

³⁶ *Ibid.* 179.

³⁷ Uzelac, Alan, Nove granice arbitrabilnosti prema Zakonu o arbitraži, *Pravo i porezi* - 1.2002, 2002., str. 10.

³⁸ članak 3. stavak 2. ZA

³⁹ Uzelac, Alan, loc. cit.

⁴⁰ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 180.

određivanje prava mjerodavnog za arbitrabilnost.⁴¹ Ipak, kad se traži priznanje i ovrha arbitražnih odluka, ono će se odbiti ako sud države u kojoj se traži priznanje i ovrha utvrdi da prema zakonima te države spor nije bio podoban za rješavanje arbitražom. U ovom slučaju će se dakle, primarno gledati *lex fori* što je i logično rješenje s obzirom da se u toj državi traži nastupanje pravnih posljedice koje određuje arbitražna odluka.⁴²

Osim objektivne arbitrabilnosti bitno je spomenuti i drugu vrstu, a to je subjektivna arbitrabilnost (*ratione personae*). Za razliku od pitanja je li određena vrsta spora podobna za rješavanje arbitražom, kod subjektivne arbitrabilnosti pitamo se jesu li stranke sposobne zaključiti arbitražni sporazum koji je neizostavni dio arbitraže.⁴³ Za razliku od većine drugih faza i dijelova postupaka u kojim su stranke te koje mogu slobodno izabrati koje će pravo biti mjerodavno, u ovom slučaju načelo autonomije je potpuno isključeno, tj. pravo mjerodavno za subjektivnu arbitrabilnost određuje se kogentnim pravilima na koje stranke nemaju utjecaja. Tako će za pitanje jesu li stranke sposobne sklopiti arbitražni sporazum biti mjerodavno pravo koje se na te stranke primjenjuje.⁴⁴ Takvo rješenje predviđa i ZA: “Sposobnost fizičkih, pravnih i drugih osoba da zaključe ugovor o arbitraži i da budu stranke u sporu pred arbitražnim sudom ocjenjuje se prema pravu koje je za njih mjerodavno.”⁴⁵ Iz navedene odredbe slijedi da ako je stranka arbitražnog sporazuma fizička osoba koja ima hrvatsko državljanstvo ili pravna osoba sa sjedištem u RH mjerodavno pravo će biti hrvatsko pravo.

4.2. Mjerodavno pravo za materijalnu valjanost arbitražnog sporazuma

Različita su rješenja predviđena na međunarodnoj razini za određivanje prava prema kojemu će se ocjenjivati materijalna valjanost arbitražnog sporazuma. Ono što je ipak zajedničko većini pravnih poredaka je primarni princip određivanja mjerodavnog prava, a to je *lex autonomiae*, tj. pravo koje izaberu stranke arbitražnog sporazuma.⁴⁶ U slučaju izostanka navedenog odabira, dolazi do razilaženja u rješenjima koja su predvidjela različita nacionalna zakonodavstva. Dok se neka zakonodavstva odlučuju za primjenu *lex causae*, tj. prava koje je mjerodavno za glavni ugovor (prava mjerodavnog za *meritum spora*), neka se odlučuju za *lex loci arbitri*, tj. pravo

⁴¹ Ibid. str. 180. – 181.

⁴² Ibid. str. 181.

⁴³ Ibid. str. 174.

⁴⁴ Ibid. .

⁴⁵ članak 7. stavak 1. ZA

⁴⁶ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 183.

države u kojoj se arbitražni postupak odvija, a neke za pravo koje je u najbližoj vezi s arbitražnim ugovorom.⁴⁷ ZA predviđa: “Za materijalnopravnu valjanost ugovora o arbitraži mjerodavno je pravo koje su stranke izabrale. Ako stranke nisu izabrale mjerodavno pravo, mjerodavno će biti pravo koje je mjerodavno za bit spora ili pravo Republike Hrvatske”.⁴⁸

Vidimo da se i hrvatski zakonodavac kao i većina drugih nacionalnih propisa odlučio da se primarno primjenjuje pravo koje su stranke izabrale. Podredno, zakonodavac se odlučio za primjenu *lex causae*, tj. prava koje je mjerodavno za bit spora ili prava RH.. Takvom rješenju, tj. *lex causae* uopće, često se prigovara da njegova automatska primjena nije prikladna u velikom broju slučajeva, a najviše zbog toga što se takvo rješenje kosi s rješenjem koje predviđaju Newyorška konvencija i UNCITRAL Model zakona koji propisuju primjenu *lex loci arbitri*. Logika takvog rješenja pronalazi se u činjenici da se arbitražni postupak odvija u mjestu koje su odabrale stranke te da je zato pravo te države najbliže arbitražnom sporazumu.⁴⁹ Različita rješenja u različitim državama zapravo dovode do pravne nesigurnosti i nepredvidivosti za stranke koje se odlučuju za podvrgavanje spora arbitraži, Ipak, svi nacionalni propisi predviđaju primarnu primjenu načela autonomije stranaka koje istima omogućava da samostalno odrede pravo mjerodavno za valjanost arbitražnog sporazuma i tako izbjegniju bilo kakve neugodnosti ili nepredvidive situacije.

U kontekstu materijalne valjanosti arbitražnog sporazuma, neizostavno je spomenuti i dvije vrlo važne doktrine bez kojih se ne može promatrati valjanost arbitražnih sporazuma. Radi se o doktrinama separabilnosti i *Competence de la Competence*. Za pojašnjenje uloge i značaja doktrine separabilnosti neizostavno je kratko spomenuti da do podvrgavanja određenog spora arbitraži, osim sklapanjem zasebnog i samostalnog arbitražnog sporazuma, može doći i umetanjem odnosno uključivanjem arbitražne klauzule u glavni ugovor koji uređuje poslovne odnose između stranaka. Kad je riječ o zasebnom arbitražnom sporazumu onda zapravo i ne postoji problem iz jednostavnog razloga što se radi o samostalnom ugovoru čija se valjanost ispituje neovisno od bilo kojih drugih ugovora, međutim, do problema može doći u situacijama kad su se stranke odlučile na uključivanje arbitražne klauzule u glavni ugovor. Postavlja se pitanje što ako bi došlo do nevaljanosti glavnog ugovora, tj. bi li se u takvim slučajevima i arbitražna klauzula smatrala nevaljanom s obzirom na to da ona ne predstavlja ništa više nego li jednu od odredaba navedenoga ugovora. U tim situacijama nastupa doktrina separabilnosti

⁴⁷ Ibid. str. 183 – 187.

⁴⁸ članak 6. stavak 7. ZA

⁴⁹ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 184.

koja određuje da se arbitražna klauzula smatra odvojenom od glavnog ugovora. Prema tome, arbitražna klauzula na neki način predstavlja samostalnu odredbu na čiju valjanost neće utjecati eventualna nevaljanost glavnog ugovora.⁵⁰

S druge strane, doktrina *Competence de la Competence* uči da je arbitražni sud ovlašten sam ocjenjivati svoju nadležnost kao i postojanje arbitražne klauzule, valjanost iste te opseg koji ona uređuje.⁵¹

Obje doktrine kroz odredbe ZA-a usvojio je i hrvatski zakonodavac: „Arbitražni sud može odlučivati o svojoj nadležnosti, uključujući i odlučivanje o svakom prigovoru o postojanju ili valjanosti ugovora o arbitraži. U tu će se svrhu arbitražna klauzula koja je sastavni dio nekog ugovora smatrati kao sporazum nezavisan od ostalih odredaba tog ugovora. Odluka arbitražnog suda o tome da je taj ugovor ništav sama po sebi ne znači da ni arbitražna klauzula nije valjana.“⁵²

4.3. Pravo mjerodavno za arbitražni postupak

Za pitanje određivanja prava mjerodavnog za arbitražni postupak postoji sklad na međunarodnoj razini pa tako nacionalni propisi predviđaju mogućnost stranaka da same odrede kako žele da izgleda arbitražni postupak. To je u potpunoj suprotnosti s provođenjem sudskih postupaka gdje su stranke, a i sud vezani strogim procesnim pravilima koja osiguravaju red i ravnopravnost među strankama u sporu. U arbitraži se strankama ostavlja mogućnost da u potpunosti same urede arbitražni postupak i njegova pravila dokle god je takvo uređenje razumno i u skladu s prisilnim propisima i javnim poretkom države u kojoj je sjedište arbitraže.

⁵³Ipak, stranke rijetko iskorištavaju mogućnost da u potpunosti samostalno odrede pravila arbitražnog postupka.⁵⁴ To je i logično s obzirom na to da su stranke sudionici trgovačkih odnosa te im ne mora nužno biti poznato kako na najbolji način urediti arbitražni postupak, Osim toga, u takvim situacijama bi često moglo dolaziti do razilaženja stranaka zbog različitih stavova oko pojedinih pravila. Zato se u praksi stranke odlučuju za unaprijed propisana pravila arbitražnog postupka koja danas izrađuju razne institucije koje su poznate svim sudionicima pravnog prometa s međunarodnim obilježjem iz razloga što predstavljaju najbolja moguća

⁵⁰ Rosen, Janet, A., *Arbitration Under Private International Law: The Doctrines of Separability and Competence de la Competence*, *Fordham International Law Journal*, br. 17, članak 6, 1993., str. 607.

⁵¹ *Ibid.* str. 608.

⁵² članak 15. stavak 1. ZA

⁵³ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 192.

⁵⁴ *Ibid.* str. 191. – 192.

rješenja za vođenje arbitražnog postupka. Tako stranke primjerice mogu odrediti da će njihov arbitražni postupak uređivati: Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore ili UNCITRAL Arbitražna pravila.

U rijetkim situacijama stranke unatoč propisanoj mogućnosti ipak ne odluče kojim pravilima žele podvrgnuti arbitražni postupak. U tim situacijama se ostavlja mogućnost arbitrima da arbitražni postupak vode prema pravilima koja smatraju prikladnima i svrsishodnima.⁵⁵ Navedena rješenja predvidio je i hrvatski zakonodavac: “Ako to nije u protivnosti s odredbama ovoga Zakona, stranke se mogu sporazumjeti o pravilima postupka kojih će se arbitražni sud pridržavati ili tako da ih same odrede ili upućivanjem na određena pravila, zakon ili na drugi prikladan način.”, “Ako takvog sporazuma nema, arbitražni sud može, ako to nije u protivnosti s odredbama ovoga Zakona, provoditi postupak na način koji smatra prikladnim.”⁵⁶

5. PRAVO MJERODAVNO ZA BIT SPORA

Najširu autonomiju u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži stranke imaju upravo prilikom izbora prava mjerodavnog za bit spora⁵⁷. Prihvatanje široke autonomije prilikom izbora mjerodavnog prava za bit spora rasprostranjeno je u gotovo svim nacionalnim propisima i raznim arbitražnim pravilima arbitražnih institucija. Naime, riječ je toliko široko prihvaćenom načelu da se ono može smatrati “općim načelom priznatim od civiliziranih naroda”.⁵⁸

Prilikom izbora prava mjerodavnog za bit spora bitno je napraviti razgraničenje između izbora prava i izbora pravnih pravila. Kad govorimo o izboru prava onda mislimo na izbor određenog nacionalnog prava dok izbor pravnih pravila obuhvaća i opća načela prava, *lex mercatoria* ili bilo koje nenacionalne izvore prava.⁵⁹ Ipak, stranke se u velikoj većini odlučuju za nacionalne propise zato što oni pružaju veću sigurnost, a stranke su s njima više upoznate. Navedeno je vidljivo i iz ICC statistike iz 2019. godine prema kojoj je samo 1 % stranaka kao mjerodavno izabralo neka od pravnih pravila, tj, nenacionalnih izvora prava.⁶⁰ Bitno je izdvojiti i da je čak

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ članak 18. stavak 2. ZA

⁵⁷ Petrović, Milena, op. cit. (bilj. 30), str. 188.

⁵⁸ Deskoski, Toni, Izbor mjerodavnog prava za suštinu spora pred međunarodnom trgovačkom arbitražom, *Liber amicorum* Gašo Knežević, str. 294.

⁵⁹ *Ibid.* str. 295.

⁶⁰ International Chamber of Commerce (ICC) - Dispute Resolution 2019 Statistics

(https://library.iccwbo.org/content/dr/pdfs/2019%20Statistics_ICC_Dispute%20Resolution_901.pdf), str. 15.

88 % stranaka koje su ICC pravila primijenile na svoju arbitražu, samostalno, koristeći se načelom autonomije, izabrale pravo koje će biti mjerodavno za njihov spor, tj. prema kojemu će arbitri donositi arbitražnu odluku.⁶¹ Navedeni postotak identičan je onome iz 2009. godine pa je vidljivo da po tom pitanju ne postoji napredak u zadnjih 13 godina.⁶² No uzimajući u obzir da se radi o relativno visokom postotku, pogotovo usporedivši ga s postotkom iz 1990. godine kad je on iznosio 70 %, može se zaključiti da velika većina stranaka ipak koristi mogućnost da samostalno odabere mjerodavno pravo.⁶³

Prema istoj statistici, stranke su najčešće odabirale englesko pravo (16%), švicarsko pravo (12 %) te pravo SAD-a i francusko pravo, oboje po 10 %.⁶⁴

5.1. Pravo mjerodavno za bit spora u nacionalnim propisima i pravilima arbitražnih institucija

Kao što je već prije naglašeno, načelo autonomije prilikom izbora prava mjerodavnog za bit spora utemeljeno je u većini nacionalnih propisa i pravila izrađenih od strane arbitražnih institucija. U nastavku će se izložiti ona najvažnija, a kao prvi primjer navodi se hrvatsko pravo, tj. ZA.

ZA propisao je sljedeće: „Arbitražni sud odlučit će po pravnim pravilima koja su stranke izabrale kao mjerodavna za bit spora. Svako upućivanje na pravo ili pravni sustav određene države tumačit će se, osim ako se stranke nisu izričito drukčije sporazumjele, kao neposredno upućivanje na supstancijalna pravila te države, a ne na njezina pravila o određivanju mjerodavnog prava.“⁶⁵

Jasno je određeno da je primarno pravilo ukazuje upravo na načelo autonomije. Bitno je osvrnuti se i na dio zakonske odredbe koji određuje da se svako upućivanje na pravo ima tumačiti kao neposredno upućivanje na supstancijalna pravila te države, a ne na njezina pravila o određivanju mjerodavnog prava.

Navedenim djelom odredbe zakonodavac se odlučio na isključenje mogućnosti uzvraćanja i upućivanja (*renvoi*). To znači da se svako upućivanje na određeni pravni sustav ima tumačiti

⁶¹ Ibid. str. 15.

⁶² Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 294.

⁶³ Ibid.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ članak 27. stavak 1. ZA

kao neposredno upućivanje na materijalna pravna pravila te države, a ne kao upućivanje na njena kolizijska pravila.⁶⁶

UNCITRAL Arbitražna pravila u članku 33. stavku 1. također upućuju na načelo autonomije prilikom odabira mjerodavnog prava za bit spora navodeći da će arbitražni sud primijeniti pravo određeno od strane stranaka kao mjerodavno za bit spora.⁶⁷

Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore u članku 21. stavku 1. također potvrđuju načelo autonomije stranaka prilikom izbora mjerodavnog prava za bit spora: „Stranke imaju slobodu izabrati pravna pravila koja arbitražni sud treba primijeniti na bit spora“⁶⁸

Arbitražna pravila Trgovačke komore u Stockholmu (SCC) u članku 22. stavku 1. također prihvaćaju načelo autonomije propisujući da arbitražni sud odlučuje o biti spora temeljem prava ili pravnih pravila o kojima su se usuglasile stranke.⁶⁹

5.2. Način izbora mjerodavnog prava za bit spora

Najsigurniji način odabira mjerodavnog prava za bit spora je uključivanje u arbitražni sporazum ili arbitražnu klauzulu izričite odredbe kojom se upućuje na mjerodavno pravo. Takva odredba, tj. klauzula naziva se „choice of law“ clause.⁷⁰ Taj način ne ostavlja arbitrima nikakve nedoumice prilikom donošenja arbitražne odluke. Ipak, u teoriji se navedeni način ne smatra jedinim mogućim načinom izbora mjerodavnog prava. Smatra se da izostanak izričitog izbora prava, ne bi trebalo automatski značiti da se treba pristupiti određivanju mjerodavnog prava temeljem objektivnih kriterija. Glede tog pitanja postoji razlika između kontinentalnog i common law pravnog sustava. Za potonji je sustav, naime, karakteristično da, u slučaju

⁶⁶ Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 296.

⁶⁷ UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/arb-rules.pdf>, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

⁶⁸ Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/04_ICC_arbitrazna_pravila_HR_EN.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

⁶⁹ Arbitration rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, dostupno na: https://sccinstitute.com/media/40120/arbitrationrules_eng_webbversion.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

⁷⁰ Poturičić, Marina, op. cit. (bilj. 5), str. 72

nedostatka izričitog izbora mjerodavnog prava, odmah pribjegava utvrđivanju temeljem objektivnog kriterija dok kontinentalni sustavi koriste subjektivne metode te prvo nastoje utvrditi postoji li možda prešutan izbor mjerodavnog prava među strankama.⁷¹

Rješenje kontinentalnog pravog sustava utemeljeno je na osnovnom principu arbitraže, a to je onaj da je ona dobrovoljan način mirnog rješavanja sukoba među strankama. Na taj se način onda maksimalno ide u korist strankama, tj. pokušava se utvrditi prava volja stranaka čak i kad ona nije izričito izražena. Ipak, nije krivo niti dati kontra argument navedenom pristupu, a to je da takav način u konačnici može dovesti i do negativnih posljedica za stranke ako arbitražni sud utvrđivanju prešutne volje stranaka ne pristupi s dovoljno opreza.

Za izbjegavanje negativnih posljedica arbitražni sud mora biti čvrsto uvjeren da je utvrdio prešutnu volju stranaka, a u tome mu pomažu razne indicije i okolnosti u svakom konkretnom slučaju na temelju kojih se može zaključiti o kojem se pravu radi. Navedeno bi se moglo zaključiti iz „ugovaranja nadležnosti određenog arbitražnog suda, prakse stranaka u prijašnjim odnosima, jezika ugovora i ugovorenih valuta plaćanja, pozivanja na propise određenog pravnog poretka, odabira sjedišta arbitraže i slično.“⁷² Ipak, u teoriji se smatra da postojanje samo jedne okolnosti ili indicije nije dovoljno za automatsko donošenje odluke o postojanju prešutne volje stranaka. Tako je u arbitražnoj praksi napušteno primjena izreke „qui indicem forum elegit ius“, koja u prijevodu znači da se izbor arbitražnog sudišta smatra i izborom prava.⁷³ U praksi bi navedeni izbor bio samo jedan o više potrebnih indicija i okolnosti koji bi, ako svi zajedno ukazuju na isto pravo, mogli odraziti prešutnu volju stranaka glede mjerodavnog prava za bit spora.

Sve navedene okolnosti i indiciji neće imati istu težinu, ali veći broj istih zasigurno olakšava primjenu subjektivnog pristupa utvrđivanja prešutne volje.

U kontekstu metoda utvrđivanja prešutne volje stranaka valja spomenuti i hipotetsku volju stranaka. Do nje se dolazi tako da se arbitražni sud stavi u poziciju stranaka arbitražnog sporazuma i proba procijeniti koje bi pravo stranke izabrale. Ni u ovom slučaju, takva hipotetska volja stranaka ne bi zasebno mogla značiti utvrđenje prešutne volje stranaka, ali bi svakako bila jedan od korisnih faktora na tom putu.⁷⁴ Ako arbitri ne bi na taj način mogli utvrditi hipotetsku volju stranaka, mogli bi barem metodom eliminacije isključiti određena prava ili pravna pravila za koja postoji velika sigurnost da ih stranke nikada ne bi izabrale.

⁷¹ *Ibid.* str. 75.

⁷² *Ibid.* str. 72.

⁷³ Carlquist, Helena, op. cit. (bilj. 8), str. 14.

⁷⁴ Poturičić, Marina, op. cit. (bilj. 5), str. 75.

Takav pristup ne rješava konkretan problem, ali olakšava sve daljnje postupke izbora mjerodavnog prava za bit spora.⁷⁵

5.3. Izbor pravnih pravila kao mjerodavnog prava (Lex mercatoria)

Već je prije objašnjena razlika između prava i pravnih pravila. Strankama današnja pravila međunarodnog arbitražnog prava omogućavaju da kao mjerodavno pravo izaberu određene nenacionalne izvore prave. U tim situacijama je arbitražni sud dužan poštivati takav odabir te primjenjivati ona pravna pravila koja su stranke izabrale. Iako se stranke rijetko odlučuju na primjenu pravnih pravila koja ne spadaju u nacionalne propise, valja i to mogućnost spomenuti u kontekstu načela autonomije koje otvara mogućnost strankama da samostalno obvezno odrede arbitrima koje će pravo odnosno pravna pravila morati koristiti prilikom odlučivanja o meritumu spora.

Iz već navedenog članka 21. Arbitražnih pravila Međunarodne trgovačke komore: „Stranke imaju slobodu izabrati pravna pravila koja arbitražni sud treba primijeniti na bit spora“ vidljivo je da je otvorena mogućnost strankama da ugovore pravna pravila.⁷⁶

Kao primjer pravnih pravila koje stranke mogu odrediti kao mjerodavna za bit spora u ovom će se radu uzeti Lex mercatoria koji se u pravnoj teoriji definirao kao „precizno organizirani sustav transnacionalnih pravnih načela, pravila i standarda izvedenih iz međunarodnih uzanci, običaja i prakse međunarodne trgovine“.⁷⁷

On se ne smatra pravnim sustavom nego se u pravnoj teoriji definira kao metoda koja omogućava arbitrima ili sucima da se, na temelju procjene različitih pravnih materijala koji uređuju međunarodnu trgovinu, odluče za najprihvatljivija pravila za rješavanje spora.⁷⁸ Lex mercatoria se spominje u kontekstu međunarodne trgovačke arbitraže zato što upravo u arbitraži ostvaruje svoj puni potencijal s obzirom na to da na njega upućuje stranke kao na mjerodavno pravo za bit spora. Tako će se arbitrima na neki način zabraniti da na bit spora primjenjuju isključivo jedno nacionalno pravo. To je ujedno i razlog zašto se stranke odlučuju

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/04_ICC_arbitrazna_pravila_HR_EN.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

⁷⁷ Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 296.

⁷⁸ Calvo, Caravaca, A.-L.; Carrascosa, González, J., Lex mercatoria and international private arbitration, *NOTEBOOKS OF TRANSNATIONAL LAW*, 12 (1), 66-85, 2020., str. 66.

na njegovu primjenu u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži.⁷⁹ Određivanjem Lex mercatoria kao mjerodavnog prava arbitri nastoje „na temelju glavnih običaja koji prevladavaju i primjenjuju se u trgovačkom pravu kao i glavnih načela i standarda koji prevladavaju u trgovačkom pravu, donijeti arbitražnu odluku.

Iako se danas sve više omogućava strankama da za mjerodavno pravo odabiru nenacionalna pravna pravila, neka nacionalna arbitražna zakonodavstva i dalje zadržavaju načelo autonomije koje je ograničeno na odabir isključivo nacionalnih prava. Primjeri takvih država su Švicarska, Engleska i Bugarska.⁸⁰

Neki autori takva rješenja smatraju pozitivnima zato što odabir nenacionalnih pravnih pravila može uzrokovati nepredvidivost i nesigurnost za stranke arbitražnog sporazuma.⁸¹ Upravo se Lex mercatoria smatra nedovoljno razvijenom sustavom koji ne pokriva sva moguća područja i problematiku koja može proizići iz spora koji je nastao između stranaka.⁸² Navodi se, iz tog razloga, da je zato arbitrima gotovo u svakom slučaju kad je kao mjerodavno pravo određeno Lex mercatoria, uz njega potrebno i nacionalno pravo kako bi popunjavalo praznine koje i dalje u velikom broju postoje kod sustava kao što je Lex mercatoria.⁸³

5.4. Rješavanje spora primjenom načela „ex aequo et bono“

U prijašnjim dijelovima ovog rada, spomenuto je da stranke načelo autonomije prilikom izbora mjerodavnog prava mogu koristiti na način da sporazumno odrede koje će se pravo ili pravna pravila primjenjivati na meritum spora, tj. prema kojem će pravo ili pravnim pravilima arbitri donositi arbitražnu odluku. Iz statističkih podataka Međunarodne trgovačke komore ustanovljeno je da stranke to pravo i iskorištavaju u preko 80 % slučajeva.⁸⁴ Većinski se odlučuju za nacionalne propise, a u malom broju slučajeva se odlučuju za pravna pravila.

Bitno je, međutim, naglasiti da nacionalni propisi i pravila arbitražnih institucija u velikom broju predviđaju i još jedan način rješavanja sukoba u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Radi se, naime, o pravičnosti, tj. „ex aequo et bono“ rješavanju sporova. Do takvog načina rješavanja

⁷⁹ *Ibid.* str. 71.

⁸⁰ Deskoski, Toni, loc. cit. str. 296.

⁸¹ *Ibid.*

⁸² Croff, Carlo, The Applicable Law in an International Commercial Arbitration: Is It Still a Conflict of Laws Problem?, *The International Lawyer*, 16/4, 1982., str. 623.

⁸³ *Ibid.*

⁸⁴ International Chamber of Commerce (ICC) - Dispute Resolution 2019 Statistics

(https://library.iccwbo.org/content/dr/pdfs/2019%20Statistics_ICC_Dispute%20Resolution_901.pdf), str. 15.

sporova može doći isključivo ako stranke arbitražnog sporazuma izričito odrede i dopuste arbitrima da njihov spor riješe prema pravičnosti.⁸⁵

Rješavanje spora „ex aequo et bono“ može, dakle, biti samo odraz autonomije stranaka odnosno njihove izričite suglasnosti volja. Ovakvo rješenje predviđeno je ZA-om: „Arbitražni sud odlučit će o sporu po pravičnosti samo ako su mu stranke izričito dale takvo ovlaštenje.“⁸⁶ ,kao i Arbitražnim pravilima Međunarodne trgovačke komore: „Arbitražni će sud biti ovlašten odlučivati kao amiable compositeur ili ex aequo et bono samo ako su ga stranke na to ovlastile“⁸⁷, i UNCITRAL Arbitražnim pravilima: „Arbitražni sud odlučit će o sporu amiable compositeur ili ex aequo et bono samo ako su ga stranke izričito ovlastile na to i ako pravo mjerodavno za arbitražni postupak dopušta takvu arbitražu“⁸⁸

6. OGRANIČENJA PRILIKOM IZBORA PRAVA MJERODAVNOG ZA BIT SPORA

Iako stranke najveću autonomiju imaju prilikom izbora mjerodavnog prava za bit spora, bilo bi pogrešno zaključiti da stranke imaju apsolutnu autonomiju bez postojanja ikakvih ograničenja koja bi u pojedinim situacijama dovodila u pitanje izbor mjerodavnog prava. U nastavku ovog rada razmotrit će se neka od tih ograničenja. Neka od njih se već mogu smatrati prošlošću, ali ih je vrijedno spomenuti kako bi se vidjela evolucija načela autonomije, dok druga i dalje postoje i zapravo predstavljaju zaštitu temeljnih vrijednosti te zbog toga ne daju naznake da će u budućnosti nestati.

6.1. Vremensko ograničenje

⁸⁵ Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 301.

⁸⁶ članak 27. stavak 3. ZA

⁸⁷ Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, dostupno na:

https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/04_ICC_arbitrazna_pravila_HR_EN.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

⁸⁸ UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na:

<https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/arb-rules.pdf>, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)

O vremenskom ograničenju teško je govoriti s obzirom na to da se o njemu ne množe naći uporište u nacionalnim propisima ili pravilima arbitražnih institucija, tj. u njima nema odredaba koje bi uređivale vremenski okvir u kojemu je dopušten izbor mjerodavnog prava za bit spora od strane stranaka. Iz tog ne bi bilo u potpunosti točno izvesti zaključak da se stranke u bilo kojoj fazi arbitraže mogu odlučiti odrediti ili promijeniti pravo mjerodavno za bit spora.

U svakom slučaju je logično i najsigurnije da stranke izaberu mjerodavno pravo prilikom zaključenja sporazuma. Na taj način se izbjegavaju bilo kakve neugodnosti i nepredvidivosti ili nedoumice u daljnjim fazama arbitražnog postupka. Može se reći da je izbor mjerodavnog prava prilikom zaključenja sporazuma, tj. prije nastanka samog spora između stranaka ujedno i najpravedniji i najpravopравниji za stranke. Razlog tomu je činjenica da su stranke prije nastanka spora u jednakom položaju te iz mirnog kuta gledišta mogu odlučivati o mjerodavnom pravu. S druge strane, kad dođe do sukoba i nastanka spora, stranke se već nalaze u drugačijim položajima te u tim trenucima razmišljaju isključivo o tome što je za njih najbolje u datom trenutku.⁸⁹ U tim situacijama onda može doći do nesuglasja između stranaka i nemogućnosti sklapanja sporazuma gleda prava mjerodavnog za bit spora.

Unatoč navedenom stajalištu, u arbitražnoj praksi dolazi do određivanja mjerodavnog prava i nakon što je spor nastao te za vrijeme arbitražnog postupka.⁹⁰

Postoje, međutim, neki međunarodni akti koji uređuju pitanje vremena izbora mjerodavnog prava, ali se isti ne svrstavaju u izvore arbitražnog prava nego do njihove primjene dolazi u situacijama kad arbitri to smatraju prikladnim. Korisno je takva rješenja navesti ovdje kako bi se dobio uvid u zakonski uređene vremenske okvire pa makar se oni primarno primjenjivali samo na izbor prava za ugovorne obveze.⁹¹

Riječ je o Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I) koja određuje sljedeće: „Ugovorne se stranke mogu u svako doba dogovoriti da se na ugovor odnosi pravo koje do tada nije bilo mjerodavno, bilo zbog prijašnjeg izbora na temelju ovog članka ili drugih odredaba ove Uredbe.“⁹²

Iako se navedena odredba odnosi na mjerodavno pravo za ugovor koji stranke sklapaju, a ne na pravo mjerodavno za bit spora koji je nastao za vrijeme trajanja ugovora, može se upotrijebiti za kontekst vremenskog ograničenja prilikom izbora prava mjerodavnog za bit

⁸⁹ Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 298.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Poturičić, Marina, op. cit. (bilj. 5), str. 73.

⁹² Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0593&from=BG>, (pristupljeno: 25.9.2022.), članak 3. stavak 2.

spora.⁹³ Naime, logično je da stranke imaju mogućnost u svako doba dogovoriti da se na ugovor odnosi pravo koje do tada nije bilo mjerodavno i to bez da isto utječe na formalnu valjanost ugovora. Logično je zato što je upravo to i smisao stranačke autonomije, tj., slobode izbora koju predviđa Uredba Rim I.⁹⁴ Ipak, u trenutku kad nastane spor, može se postaviti pitanje zašto se u praksi dopušta da se za bit spora primjenjuje neko novo pravo koje stranke izaberu kad u tom trenutku stranke razmišljaju isključivo o najpogodnijem pravu s obzirom na spor koji je nastao. Pravna teorija, međutim, opravdava nepostojanje vremenskom ograničenja činjenicom da su stranke generalno ovlaštene mijenjati odredbe ugovora sporazumima pa prema tome ne bi trebala postojati ograničenja niti za biranje prava mjerodavnog za bit spora.⁹⁵

6.2. Javni poredak

Javni poredak se danas definira kao „institut kojim se štiti domaći pravni sustav od primjene stranog prava protivnog osnovnim pravnim načelima domaćeg prava, koji su u znatnoj mjeri sadržani u ustavima“.⁹⁶ Jasno je, dakle, da se javni poredak svake države nastoji zaštititi od bilo kakvih zadiranja stranog prava u temeljna načela i vrijednosti neke države. Često su te vrijednosti zajedničke među državama, ali treba uzeti u obzir da svaka država koju definira njena suverenost želi zaštititi ono osnovno što čini njenu bit.

Zaštita javnog poretka kao ograničenje načela stranačke autonomije kod izbora prava mjerodavnog za bit spora dolazi do svoje konkretizacije prilikom poništaja arbitražne odluke i priznanja arbitražne odluke. Prvi slučaj je svojevrsno upozorenje arbitražnom sudu da provjeri jesu li norme prava kojeg su stranke izabrale kao mjerodavno slučajno u suprotnosti s javnim poretkom države u kojoj se nalazi sjedište arbitraže (lex arbitri). Razlog tomu je činjenica da će upravo sudovi te države vršiti kontrolu arbitražnog postupka u odlučivanju o poništenju arbitražne odluke.⁹⁷ U potonjem slučaju pak može doći do odbijanja priznanja arbitražne odluke u državi s čijim se javnim poretkom takva odluka kosi.⁹⁸ Takvo rješenje predviđeno je

⁹³ Redfern, Alan; Hunter, Martin, Redfern and Hunter on International arbitration, 6. izdanje, 2015., odjeljak 3.101

⁹⁴ Ibid. odjeljak 3.102

⁹⁵ Ibid. odjeljak 3.103

⁹⁶ Lovrić, Stjepan, Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijeka, Pravo u gospodarstvu, 54, 2015., str. 3.

⁹⁷ Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60), str. 300.

⁹⁸ Lovrić, Stjepan, op. cit. (bilj. 99), str. 14.

u vrlo važnoj i široko primijenjenoj Konvenciji o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (Newyorška konvencija iz 1958.) u kojoj je određeno sljedeće: „Priznanje i izvršenje arbitražne odluke mogu također biti odbijeni ako nadležna vlast u zemlji u kojoj je traženo priznanje ili izvršenje odluke utvrdi: da bi priznanje ili izvršenje odluke bilo protivno javnom poretku te zemlje“.⁹⁹

Identično rješenje zauzeo je i UNCITRAL Model zakon prema kojemu priznanje arbitražne odluke također može biti odbijeno ako bi ono bilo protivno javnom poretku te države.¹⁰⁰

To su dakle, neke od rijetkih situacija u kojima nacionalna prava, koja možda nisu odabrana kao mjerodavna i prema kojima nije donesena arbitražna odluka, zadiru u inače vrlo široku stranačku autonomiju.¹⁰¹

6.3. Koneksitet

Koneksitet se definira kao „zahtjev za postojanjem veze između ugovornog odnosa i izabranog mjerodavnog prava“.¹⁰² Radi se o ograničenju koje više ne postoji u praksi te nije uvjet za valjanost izbora prava mjerodavnog za bit spora.

Postojeće rješenje čini se logičnim zbog cijelog smisla postojanja arbitraže kao postupka mirnog rješavanja sporova i poticanja stranaka u sukobu na daljnje poslovanje. Cilj je arbitraže, kao što je već naglašeno, što više prepustiti strankama da uređuju rješavanje spora koji je među njima nastao. Kad bi strankama bilo svejedno kako će se spor riješiti onda njihov fokus ne bi bio na isključenju nadležnosti državnih sudova od rješavanja njihovog spora. Između ostalog, načelo stranačke autonomije zapravo i služi kako bi stranke kao mjerodavno pravo izabrale ono koje je neutralno za obje stranke i na taj način ostvarile odnos ravnopravnosti i izbjegle bilo kakve privilegije koje bi eventualno mogle postojati kad bi se izabrano pravo države neke od stranaka samo zato što između tog prava i spora postoji neka bliska veza.¹⁰³

⁹⁹ Konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (Newyorška Konvencija iz 1958.), dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/newyorskakonvencijaiz1958395772707d266af-15c765b4311f89.pdf>, (pristupljeno: 20. 9. 2022.), Ratificirana Zakonom Skupštine SFRJ od 1. listopada 1981. Službeni list SFRJ, Međunarodni ugovori 11/81 od 9. listopada 1981.

¹⁰⁰ UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 1985., dostupno na: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf

¹⁰¹ Cordero-Moss, Giuditta, mits on Party Autonomy in International Commer onomy in International Commercial Arbitr cial Arbitration, The Penn State Journal of Law & International Affairs, 2015., str.

¹⁰² Deskoski, Toni, op. cit. (bilj. 60),str. 297.

¹⁰³ Ibid.

6.4. Pravila neposredne primjene

Kad je riječ o pravilima neposredne primjene nužno se vratiti na pojam javnog poretka zato što ta pravila štite domaći javni poredak i vrše njegovu pozitivnu funkciju. Pravila neposredne primjene štite javni poredak tako da dovode do neprimjene prava određenog kolizijskopravnom metodom.¹⁰⁴ Radi se o takvim pravilima koja su prijeko potrebna za očuvanje ekonomskih, socijalnih i političkih aspekata neke države pa se ona primjenjuju neovisno o tome koje je pravo izabrano kao mjerodavno za bit spora.¹⁰⁵ Radi se o područjima koja su toliko važna za neku državu da onda dolazi do neposredne primjene pravnih pravila, koja ta područja uređuju, čak i ako postoji drugo mjerodavno pravo za bit spora. Primjeri takvih područja su pravo konkurencije, radno pravo, pravo potrošača, propisi o zabrani uvoza ili izvoza.¹⁰⁶ Arbitri će dakle, u tim situacijama morati primijeniti takva pravila neovisno o mjerodavnom pravu. Ako oni ne bi tako postupili, to bi stvaralo velike poteškoće za stranke prilikom traženja priznanja i izvršena arbitražnih odluka u državama čija su pravila neposredne primjene povrijeđena.¹⁰⁷

7. ZAKLJUČAK

Međunarodna trgovačka arbitraža sastavni je dio međunarodnih trgovačkih odnosa. Velika većina međunarodnih trgovačkih ugovora sadrži klauzulu kojom sve eventualne sporove koji bi mogli proizići iz poslovnog odnosa podvrgava arbitraži kao sredstvu mirnog rješavanja sporova. Neovisno o tome postoji li arbitražna klauzula ili pak cjeloviti i samostalan arbitražni sporazum, učinak i cilj podvrgavanja arbitraži je isti, a to je izuzimanje nastalog spora od nadležnosti državnih sudova. Kao što je u radu više puta spomenuto, cijela arbitraža sastoji se od više faza i različitih aspekata, a ono što je većini zajedničko je činjenica da se u svakom trenutku nastoji maksimalno dati slobodu strankama glede uređenja, ne samo arbitražnog postupka, nego i izbora prava mjerodavnog za bit spora te prava mjerodavnog za materijalnu valjanost arbitražnog sporazuma. Stranke koje u potpunosti iskorištavaju navedenu autonomiju mogu u velikoj mjeri kontrolirati arbitražu i stvoriti sigurnost i predvidivost glede okončanja

¹⁰⁴ Sikirić, Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 59 No. 2-3, 2009. str. 232.

¹⁰⁵ *Ibid.* str 300.

¹⁰⁶ Carlquist, Helena, op. cit. (bilj. 8), str. 17.

¹⁰⁷ *Ibid.*.

arbitražnog postupka. Iz te perspektive moglo bi se zaključiti da je arbitražni sud prisutan samo kao nepristrano tijelo koje se sastoji od određenog broja osoba, koje rukovodi postupkom i donosi arbitražni odluku na način i prema pravu koje su stranke odredile.

Ipak načelo stranačke autonomije u svakoj od arbitražnih faza ima svoja ograničenja te ne predstavlja jedino i apsolutno pravo koje stranke mogu koristiti u svakom slučaju i svakoj situaciji. Tako je bitan pojam nearbitrabilnosti koji onemogućava stranke da određenu vrstu sporova podvrgnu arbitraži kao načinu mirnog rješavanja spora. Razlog tomu je važnost određenih vrsta sporova za teritorij države u kojoj su nastale pa se u tim slučajevima pridržava isključiva nadležnost državnih sudova. Prilikom izbora mjerodavnog prava za bit spora, gdje stranke imaju najširu autonomiju, također postoje određena ograničenja poput onih koja proizlaze iz zaštite javnog poretka i pravila neposredne primjene kao i zaštite načela dobre vjere prilikom izbora prava mjerodavnog za bit spora. Unatoč tome, načelo stranačke autonomije i dalje je vrlo široko određeno te se strankama ostavlja gotovo maksimalna sloboda izbora prava mjerodavnog za bit spora. U radu je objašnjeno kako funkcionira izbore prava i načina koji će obvezivati arbitre u donošenju arbitražne odluke, a oni se zaključno mogu podijeliti u više različitih kategorija. Tako stranke prilikom izbora mjerodavnog prava mogu kao mjerodavno odrediti neko nacionalno pravo, tj. pravo neke države. Kao što smo vidjeli, stranke će najčešće birati neko neutralno pravo odnosno pravo različito od država čijih su stranke državljani. Nadalje stranke kao mjerodavna mogu odrediti određena pravna pravila poput gore objašnjenog Lex mercatoria, ali i druga nenacionalna pravna pravila poput općih načela prava, načela i pojmova koji su upotrijebljeni u međunarodnim konvencijama i slično. Osim toga, stranke se mogu odlučiti da arbitražnom sudu daju i ovlaštenje da arbitražnu odluku donese prema pravičnosti.

U svakom od navedenih izbora, kao što je više puta naglašeno, isti obvezuje arbitre prilikom donošenja arbitražne odluke.

Ovako široko određena stranačka autonomija i sve modernije zakonodavstvo koje istu široko prihvaća, potiče stranke međunarodnih odnosa na sve češće podvrgavanje sporova međunarodnoj trgovačkoj arbitraži. Pozitivno je što stranke sve više i sve češće u potpunosti iskorištavaju tu stranačku slobodu i stvarno utječu na sve ili većinu faza arbitražnog postupka. Stranke u vrlo visokom postotku koriste mogućnost izbora mjerodavnog prava za bit spora i tako olakšavaju sebi, ali i arbitrima koji onda ne moraju primjenjivati različite metode utvrđivanja drugog mjerodavnog prava.

Arbitraža kao miran način rješavanja sporova, osim što pruža veliku slobodu strankama u njezinom uređenju, pruža i mogućnost da stranke nastave s poslovnim odnosima koji su doveli

do spora, a razlog tomu je činjenica da su stranke na neki način sporazumno došle do rješenja spora. Navedeno je jako bitno za međunarodne odnose na polju trgovine zato što se oni, i nakon što između stranaka nastane spor, nastavljaju što predstavlja veliku razliku u odnosu na okončanje sporova od strane državnih sudova.

8. LITERATURA

1. Calvo, Caravaca, A.-L.; Carrascosa, González, J., Lex mercatoria and international private arbitration, *NOTEBOOKS OF TRANSNATIONAL LAW*, 12 (1), 66-85, 2020.
2. Carlquist, Helena, Party Autonomy and the Choice of Substantive Law in International Commercial Arbitration, Master Thesis, 2006.
3. Cordero-Moss, Giuditta, mits on Party Autonomy in International Commer onomy in International Commercial Arbitr cial Arbitration, *The Penn State Journal of Law & International Affairs*, 2015.,
4. Croff, Carlo, The Applicable Law in an International Commercial Arbitration: Is It Still a Conflict of Laws Problem?, *The International Lawyer*, 16/4, 1982.,
5. Deskoski, Toni, Izbor merodavnog prava za suštinu spora pred međunarodnom trgovačkom arbitražom, *Liber amicorum Gašo Knežević*
6. Fagbemi, Sunday, A., The doctrine of party autonomy in international commercial arbitration: myth or reality?, *Journal of Sustainable Development Law and Policy*, 2015.
7. Gao, Yifang, A Brief Analysis of Party Autonomy in International Commercial Arbitration, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, 2021.

8. International Chamber of Commerce (ICC) - Dispute Resolution 2019 Statistics (https://library.iccwbo.org/content/dr/pdfs/2019%20Statistics_ICC_Dispute%20Resolution_901.pdf)
9. Lovrić, Stjepan, Suprotnost javnom poretku kao razlog za poništaj pravorijeka, *Pravo u gospodarstvu*, 54, 2015.
10. Petrović, Milena, Međunarodna trgovačka arbitraža i međunarodno privatno pravo, *Revija Kopaoničke škole prirodnog prava*, vol. 1, br.1, 2019.
11. Pokachalova, A., G., Lex voluntatis as a fundamental principle for control of securing obligations, *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Випуск 128., 2016.
12. Poturičić, Marina, Pravo mjerodavno za bit spora u međunarodnoj trgovačkoj arbitraži, *Pravnik (Zagreb)*. - 38 (2004), 1(78)
13. Redfern, Alan; Hunter, Martin, *Redfern and Hunter on International arbitration*, 6. izdanje, 2015.
14. Rosen, Janet, A., Arbitration Under Private International Law: The Doctrines of Separability and Compétence de la Compétence, *Fordham International Law Journal*, br. 17, članak 6, 1993.
15. Sajko, Krešimir, *Međunarodno privatno pravo*, 5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Zagreb, 2009.
16. Schroeter, Ulrich G., "Ad Hoc or Institutional Arbitration - A Clear-Cut Distinction? A Closer Look at Borderline Cases," *LawArXiv bmeur*, Center for Open Science, 2017.
17. Sikirić, Hrvoje, Javni poredak kao razlog za poništaj pravorijeka, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Vol. 59 No. 2-3, 2009.
18. Triva, Siniša; Uzelac, Alan, *Hrvatsko arbitražno pravo, Komentar Zakona o arbitraži i drugi izvori hrvatskog arbitražnog prava*, Zagreb, 2007.
19. Uzelac, Alan, Nove granice arbitrabilnosti prema Zakonu o arbitraži, *Pravo i porezi - 1.2002*, 2002.

9. CITIRANI PROPISI

1. Arbitražna pravila Međunarodne trgovačke komore, dostupno na: https://www.pravo.unizg.hr/download/repository/04_ICC_arbitrazna_pravila_HR_EN.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)
2. Arbitration rules of the Arbitration Institute of the Stockholm Chamber of Commerce, dostupno na: https://sccinstitute.com/media/40120/arbitrationrules_eng_webbversion.pdf, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)
3. Uredbi (EZ) br. 593/2008 Europskog parlamenta i Vijeća od 17. lipnja 2008. o pravu mjerodavnom za ugovorne obveze (Rim I), dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008R0593&from=BG>, (pristupljeno: 25.9.2022.)Konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka (Newyorška Konvencija iz 1958.), dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/newyorskakonvencijaiz1958395772707d266af-15c765b4311f89.pdf>,
4. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration, 1985., dostupno na: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/19-09955_e_ebook.pdf
5. UNCITRAL Arbitration Rules, dostupno na: <https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/mediadocuments/uncitral/en/arb-rules.pdf>, (pristupljeno: 20. 9. 2022.)
6. Zakon o arbitraži (pročišćeni tekst, Narodne novine, 88/01)